Moment
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ İLETİŞİM FAKÜLTESİ
KÜLTÜREL ÇALIŞMALAR DERGİSİ
ISSN: 2148-970X
www.momentdergi.org

2025, 12(1): 187-210
DOI: https://doi.org/10.17572/mj2025.1.187-210

Makaleler (Tema)

İKLİM KRİZİNE KARŞI TÜRKİYE'DE SAĞ SİYASAL SÖYLEMLER: YENİDEN REFAH PARTİSİ[1]

Selçuk Çetin[2]

Öz

İklim krizi, içinden geçmekte olduğumuz dönemin en çetrefilli politik sorunlarından birisini teşkil etmektedir. Ancak bu kriz hali dünyada yükselmekte olan merkez sağ partilerin dışındaki aşırı sağ ve popülist sağ siyasal aktörler tarafından reddedilmektedir. Etki güçleri artan, iktidara gelen ya da iktidar ortağı olan bu akımlar siyasal alanı da dönüştürmektedir. Bu çalışmada Türkiye'de aşırı sağ siyasetin bir parçası olarak konumlandırdığımız Yeniden Refah Partisi (YRP)'nin iklim krizi karşıtı söylemleri eleştirel söylem analizi ile incelenmiştir. Buna göre, bilimsel gerçekliğin reddedildiği, bilim dışı söylemlerin yoğun bir şekilde üretildiği bulgulanmıştır. Ayrıca YRP, ulusal bağımsızlık anlatısını savunmaktadır. Bu nedenle Batıdan dayatıldığını düşündüğü iklim anlaşmalarını reddetmektedir. İklim politikaları aynı zamanda küresel Siyonist Projelerin bir

[1] Bu çalışma, 10-11 Ekim 2024 tarihlerinde Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesinde düzenlenen "Çevre ve İletişim" sempozyumunda yazar tarafından sunulan "İklim Değişikliğine Karşı Dünyada ve Türkiye'de Sağ Siyasal Argümanlar: Benzerlikler ve Ayrım Noktaları" başlıklı bildirinin gözden geçirilip genişletilmiş hâlidir.

[2] **Selçuk Çetin,** Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-2110-0874, selcuk.cetin@yobu.edu.tr

Makale Geliş Tarihi: 30.03.2025 | Makale Kabul Tarihi: 29.05.2025

© **Yazar(lar) (veya ilgili kurum(lar)) 2025**. Atıf lisansı (CC BY-NC 4.0) çerçevesinde yeniden kullanılabilir. Ticari kullanımlara izin verilmez. Ayrıntılı bilgi için açık erişim politikasına bakınız. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi tarafından yayınlanmıştır.

dayatması olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada iklim krizi özelinde hak temelli bir siyasete yönelik birkaç tartışma önerileri de sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: İklim Krizi, Sağ Popülizm, İklim Siyaseti, Eleştirel Söylem Analizi, Yeniden Refah Partisi.

RIGHT-WING POLITICAL DISCOURSES IN TÜRKİYE AGAINST THE CLIMATE CRISIS: THE NEW WELFARE PARTY

Abstract

The climate crisis is one of the most challenging political issues of our time. However, this crisis is rejected by far-right and populist right-wing political actors beyond the rising center-right parties around the world. These movements, which have increased their influence, come to power, or become partners in power, are transforming the political sphere. In this study, the anti-climate crisis discourses of the New Welfare Party (YRP), which we position as a part of the far-right politics in Türkiye, are analyzed through critical discourse analysis. Accordingly, it is found that scientific reality is rejected, and unscientific discourses are intensively produced. Moreover, YRP defends the narrative of national independence. For this reason, it rejects climate agreements that it thinks are imposed by the West. Climate policies are also evaluated as an imposition of global Zionist Projects. The research also offers some discussion proposals for right-based politics in the context of the climate crisis.

Keywords: Climate Crisis, Right-Wing Populism, Climate Politics, Critical Discourse Analysis, New Welfare Party

Giriş

İklim krizini çözüme kavuşturmak, yeryüzündeki yaşamı sürdürülebilir kılmanın tarihsel bir zorunluluğu olarak değerlendirilebilir. Ancak tüm dünyada yükselmeye başlayan aşırı/popülist sağ siyasal hareketlerin güç kazanmasıyla birlikte iklim politikaları da hızla aşınmaya başlamıştır. Bunun uç verdiği özgün örneklerden birisi olarak Trump dönemi gösterilebilir. Nitekim dünyada iklim krizine yol açan politikaların

tarihsel baş aktörü olan bu devletin Paris İklim Anlaşmasından çekilmesiyle birlikte dünyanın geri kalan toplumlarında benzer etkilerin görüleceği söylenebilir.

Her türlü küresel anlaşmaya karşı negatif tutumları ile dikkat çeken aşırı/popülist sağ siyasal aktörler, dünyanın pek çok yerinde güç kazanmaya ve merkez siyaseti etkilemeye başlamıştır. Aşırı sağ/ popülist aktörler pek çok gerekçe ile krize karşı direnmektedirler. Bunlar arasında temel bilimlerin bulgularını reddetmek, sahte bilime başvurmak en dikkat çekici olanıdır. Neoliberal ekonomi politikalarının özellikle Batı literatüründe yılmaz savunucuları olarak karşımıza çıkan sağ aktörler, iklim krizine yönelik her türlü regülasyonlara karşı çıkmaktadırlar. Ayrıca krize karşı dinsel ya da kültürel gerekçeler öne sürebilmektedirler.

Batı literatüründe iklim krizi karşıtı aşırı/popülist sağ siyasal söylemlerin analizinin belirli bir doygunluk düzeyine ulaştığı görülmektedir. Bu çalışmada Türkiye siyasetinde etki gücü günden güne artmaya başlayan ve aşırı sağ siyasal bir hareket olarak değerlendirdiğimiz YRP'nin iklim krizi karşıtı politikalarının Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yapılmıştır. Çalışma ilk olarak genel hatlarıyla iklim krizine yönelik argümanların genel görünümünün serimlenmesiyle açılmaktadır. Bu bölümde yukarıda bahsi geçen söylemlerin alan yazındaki karşılığı incelenmiştir. Akabinde Türkiye siyasetinde YRP'nin muhtelif zamanlarda dolaşıma soktuğu altı farklı iklim krizi karşıtı söylemi analiz edilmiştir.

İklim Krizine Yönelik Sağ Siyasal Karşıtlığın Genel Görünümü

Çalışmanın bu ilk kısmında iklim krizine karşı sağ siyasal aktörlerin ve politik seçmen kitlesinin krizi nasıl yordadığına dair genel bir değerlendirme yapılacaktır. Alan yazın takip edilerek üç temel bağlamda sağ siyasal karşıtlığın üretildiği söylenebilir. Temel bilimlerin iklim krizi karşısında ortaya koyduğu verileri bozuma uğratmak, reddetmek ya da bulanıklaştırmak; kültürel ve kimi zaman dinsel gerekçeler sunmak; neoliberal ekonomi politikalarına bağımlılık ilişkileri dolayımıyla ekonomik nedenlere dayanmak çalışmanın kuramsal çerçevesini teşkil etmektedir. Tüm bu etkenler birbirinden bağımsız değil aksine birbirini bütünleyen unsurlar olarak ele alınmaktadır. İklim krizine karşı sağ siyasal karşıtlığın alan yazında aşırı sağ ya da popülist sağ ideolojilere yakınsama gösterdiğini ve literatürün bu bağlamda irdelendiğini vurgulamamız gerekmektedir.

İklim krizinin sağ siyasal söylemde en belirgin yönünü iklim biliminin iddialarını tartışmalı hale getirmek, ya da tümden reddetmek oluşturmaktadır. Bu açıdan öncelikle bilim ve sahte bilim (psudoscience) olgusuna yer vermek gerekmektedir. Nitekim sahte bilim günümüz siyasetinde oldukça işlevsel bir aparat olarak değerlendirilebilir. Öyle ki, iklim krizi reddiyelerinde sahte bilim yöntemleri oldukça yaygın bir şekilde

kullanılmaktadır. Ayrıca komplo teorileri, sahte bilimle bir araya getirilerek etki gücü artan söylemsel pratiklerin yaygınlaşmasına yol açmaktadır. Bilim; doğa, insan, toplum, fiziksel yapılar ve düşünsel sistemler gibi konular üzerine en güvenilir ve sağlam temellere dayalı olan, farklı disiplinlerin etkileşimiyle şekillenen ve mevcut koşullar içinde en doğru ve güvenilir açıklamaları ifade eder. Sahte bilim ise, bilimsel bir alanla ilişkili olsa da güvenilirlikten yoksun ve bilimsel standartları karşılamayan iddialardır. Dahası, savunucuları, bu tür iddiaları bilimsel otoriteye sahipmiş gibi sunarlar. Dolayısıyla, sahte bilim yalnızca hatalı bilgi olmayıp, kasıtlı olarak bilimsel bir kılıfa büründürülmüş yanıltıcı bir söylem olarak değerlendirilmektedir (Hansson, 2013, s. 70-71). Sahte bilimin yayılmasına en çok katkıda bulunan unsurlar arasında bilim sahtekarlığı, bilimsel yozlaşma ve ideolojik önyargılarla şekillenmiş bilim anlayışı bulunmaktadır (Ladyman, 2013, s. 59). Bárdos ve Tuboly yaptıkları analizde (2025), Thagard'ın çalışmalarından yola çıkarak bilim ve sahte bilim arasındaki ayrım noktalarını ortaya koymuşlardır. Buna göre bilim, "korelasyon düşüncesini kullanır, ampirik kanıt arar, alternatif teorileri değerlendirir, basit ve uyumlu teorileri tercih eder, yeni teoriler geliştirerek ilerler." Bu anlayış bilimsel perspektifin temelini oluşturmaktadır. Buna karşın sahte bilim ise "benzerlik düşüncesine dayanır, ampirik kanıtları göz ardı eder, alternatif teorilerden habersizdir, karmaşık ve geçici teorileri tercih eder, gelişime ve uygulamaya kapalıdır" (2025, s. 38). Yukarıdaki ayrımı irdelediğimizde bilimin, olaylar ve değişkenler arasındaki ilişkileri analiz ettiği söylenebilir. Ampirik kanıtların önemi, aynı sonuçların tekrarlanabilir olmasına dayanmaktadır. Bilimsel yöntem hipotezler arasında mukayeseye giderek en güçlü sonuçlara ulaşmaya çalışır. Bilimsel teorilerin farklı alanlar ile uyumu bilimsel gücün göstergelerinden biridir. Ortaya atılan yeni teoriler, eskilerinden daha kapsamlı sonuçlara ulaşmalıdır. Sahte bilim ise, benzerlik düşüncesine dayansa da bunu bilimsel olarak test edemez. Gözlem ve deneye dayalı ampirik veriler önemsenmez. Kendi inançlarını mutlaklaştırır. Bu nedenle gelişime kapalıdır. Tezleri çürütülse dahi, geçici açıklamalar ile sözde teorisini korumaya çalışır. Bilim insanlarının nihai amacı ise, gerçeğe ulaşmaya çalışmak ve mevcut yaşamı değiştirip geliştirmektir (Kasapçopur, 2020, s. 335). Burada özellikle vurgulamamız gereken nokta bilimsel şüphecilik ile sahte bilime dayalı şüphecilik arasındaki farktır. Bilimsel ilerlemeler ile bağlantılı olarak bilim insanlarının çalışmalarındaki şüpheci yaklaşımı eleştirel sorgulamanın yapı taşıdır. Ancak sahte bilim sahte şüpheciliğin kaynağıdır. Bu da bilim inkarcılığının bir türüdür (Torcello, 2016, s. 20). Bu bağlamda sahte bilime karşı, bilimsel hakikati savunmak gerekmektedir. Temel bilimlerin iklim değişikliği karşısındaki kesin ispatı, bilim ve sahte bilim arasındaki farkı anlamamızda önemli bir dayanak noktasıdır. Bu konudaki en geniş kapsamlı araştırmalara dayanan Birleşmiş Milletler ve Dünya Meteoroloji Örgütü'nün iş birliği ile kurulan Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) raporları insanın yer yüzündeki faaliyetlerinin yer kürenin ısınmasına neden olduğunu ispatlamaktadır (Intergovernmental Panel on Climate Change [IPCC], 2018). Ancak iklim krizini reddeden, pek çok aktör, başta siyasal aktörler olmak üzere, iklim değişikliğine karşı bilim dışı yöntemlere başvurabilmektedir. Sahte bilim, Torcello'ya göre (2016, s. 21) büyük ölçüde "inanca dayalı düşünmeden ziyade, ideolojik olarak güdülenmiş akıl yürütmeden" kaynaklanmaktadır. İklim krizine karşı da bilimsel hakikat, yerini ideolojik

güdülenmeye bırakmaktadır. Ölçeği biraz daha geniş tuttuğumuzda düz dünyacılardan, aşı karşıtlığına, AIDS inkarından, akıllı tasarım savunuculuğuna değin ideolojik güdülenmelerin alıcısı olduğu söylenebilir[3] (Torcello, 2012). Sağ ideoloji içerisinde sökün eden aşırı sağ, iklim krizini aynı zamanda "küreselci", "kozmopolit", "liberal bir dünya hükümeti" ve "egemenlik kaybı" gibi anlatılarla reddetmektedir (Forchtner, 2019, s. 5). Bahsi geçen nedenlere ek olarak ekonomik ve kültürel kimi zamanda dinsel nedenlerle iklim krizine karşı sahte tartışmalar yaratmak, iklim bilimi inkarcılığının temel stratejisidir ve bu yalanları çürütmeye çalışmak ve hakikatten yana taraf olmak öylesine zorlayıcıdır ki, yerine yeni sahte tartışmalar hızlıca türetilmektedir. Bu sahte tartışmaların üretilmesinde sağ siyasal aktörlerin güçlü bağı bulunmaktadır (Hansson, 2018). Bu stratejiler ele alındığında birbirine koşut söylemlerin bir arada olması söz konusu olabilmektedir. Örneğin, dünyanın soğuduğu, ısınmanın doğal olduğu, insan etkisinin sınırlı olduğu, hatta ısınmanın insanlar için iyi olabileceği gibi çelişik ifadeler bir arada var olabilmektedir. Temel amaç, iklim değişikliğine karşı bir şekilde bilimsel kanıtlar üzerinde tartışma yaratmak ve genel bir varsayım inşa etmek şeklinde tezahür etmektedir (Lewandowsky vd., 2018). Bilimsel reddiyenin ya da bilim dışılığın bir boyutunu da kültürel ve dinsel argümanlarla muhafazakâr ethosun yakınsaması oluşturmaktadır. Nitekim bazı durumlarda inançlar, bilimi reddetmekten ziyade inançlarla çelişkili durumlar meydana geldiğinde inançlardan yana tavır almakla ilişkilendirilebilir. Bu da inanca dayalı görüşün tercih edilmesi ile sonuçlanabilir. Hatta bilime dayalı veriler, inançların daha da kuvvetlenmesine yol açabilir (Torcello, 2016, s. 20-21). Örneğin, Batı siyasetinde özellikle Evanjelist Hristiyanların iklim krizi karşısında negatif bir tutum içerisinde olduğu görülmektedir. Hristiyanlığın Evanjelist kolu, PEW Research'ın 2011 yılında yaptığı araştırmaya göre dünyada yaklaşık 285 milyon insanı temsil etmektedir (Hackett vd., 2011, s. 18). ABD nüfusunun üçte birini Evanjelistler oluşturmakta ve onların da %60'ı iklim değişikliğini reddetmektedir (Defoe, 2025, s. 33). Hristiyanlık inancı içerisinde iklim krizi karşısında her türlü yeşil girişimlere karşı duruşu ile dikkat çeken Evanjelistler, muhafazakâr Hristiyanlık içerisinde belirgin bir yere sahiptir. Çevreciliğe yönelik olumsuzlayıcı tavrın arka planında, Tanrı'nın yaradılış düşüncesine karşı bir tür vesayet anlatısı kurulmaktadır. Bu bağlamda çevreciliğin günümüzdeki durumunu bir tür *neo-pagan* doğa tapınması olarak değerlendirmektedirler (Zaleha ve Szasz, 2015). Dolayısıyla yeni bir tür pagan inanış olarak gördükleri çevreciliğe karşı negatif bir tutum beslemektedirler. Günümüzde Evanjelistlerin en büyük politik temsilcisi olarak Trump karşımıza çıkmaktadır. Literatürdeki pek çok çalışmada özellikle beyaz Evanjelistlerin ezici bir çoğunluğunun Trump'a olan ilgisi ve desteği açık bir şekilde görülmektedir (Margolis, 2020, s. 89; Martí,

[3] Sahte bilimin yaygınlaştığı dönemlerden birisi ve belki de en dikkat çekici olanı Covid-19 döneminde yaşanmıştır. Literatürde, pandemi döneminde insanların yaşadığı korku ve çaresizlik karşısında büyük bir yarışın ortaya çıktığı bulgulanmıştır. Buna göre, etkili olup olmadığına bakılmaksızın pek çok ürünün pazarlamasının yapıldığı, hastalara zarar verebilecek düzeyde pek çok sahte ürün, tedavi ve mitlerin piyasaya sürüldüğü ortaya konulmuştur (Chavda, 2022, s. 62887). Bu gibi dayanaksız pek çok ticari kaygıya dayanan söylemler ortaya çıktığı gibi siyasal aktörler de Covid-19'a yönelik sahte politik söylem üretmişlerdir. Örneğin Trump, dezenfektanın insan vücuduna enjekte edilerek tedavinin mümkün olabileceğine dair açıklamalarda bulunmuştur (BBC Türkçe, 2020). Türkiye'de de YRP lideri Fatih Erbakan Covid-19 döneminde aşı karşıtlığını en yoğun üreten politik aktör olmuştur.

2019, s. 1). Selefi Biden ve Obama'nın tersine Trump iklim karşıtı politikaları ile dikkat çeken sağ popülist bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

İklim krizi karşısında bilimsel hakikate karşı reddiyenin bir boyutunu da her türlü küresel mücadeleye karşı ulusal ve içe-dönük neoliberal ekonomi politikaları oluşturmaktadır. Trump'ın iktidara gelişi, Büyük Britanya'nın Avrupa Birliğinden çıkışı Batı toplumlarının büyük bir kesiminde aşırı sağın hızla yükselişine neden olmuştur. Bu yükseliş uluslararası anlaşmalara karşı eleştirel tutumların artmasını sağlamıştır. Böylesi bir durum iklim değişikliği dahil olmak üzere uluslararası anlaşmalara güvensizliğe, Paris Anlaşmasına karşı çıkışlara ve sera gazı emisyonlarının artışına neden olacaktır (Macgregor-Bowles ve Bowles, 2017). Örneğin, iklim karşıtı politikalarda özgün bir yere oturan Trump iktidarı popülist söylemleri ile dikkat çekmektedir. Nitekim Trump'ı ve partisinin söylemlerini analiz eden bir çalışmada "iklim bilimine karşı şüphecilik ya da reddetme, çok taraflı kurumlara ve anlaşmalara karşı çıkma, fosil yakıtların ülke içinde agresif bir şekilde kullanılması, iklim savunucularını ve uzmanlarını halkın iradesini baltalamaya çalışan elitler olarak tasvir etme" (Fiorino, 2022, s. 801) biçiminde söylemler üretilmektedir. Bu durumu aynı zamanda bir tür "bilimsel hakikat krizi" olarak da okumak mümkündür. Bilimsel bilgiye duyulan güvenin sarsılmasında sağ popülist hareketlerin katalizör işlevi gördüğü düşünülmektedir. Zira kanıtlar ve objektif olgular yerini duygu, his ve kişisel inançlara terk etmektedir. Üstelik karşı-bilimsel söylemler, popülist sağ aktörler tarafından kasıtlı bir şekilde üretilmektedir (Eslen-Ziya, 2022). Szabados'a göre, "bilime karşı savaş" popülizmin yükselişi ve anti-entelektüelizm dalgası ile örtüşmektedir (2019). Bu açıdan iklim krizi bağlamında sahte bilimsel içeriklerin yaygınlığı sorunun vahametini göstermektedir. Öyle ki, insanların yoğun bir şekilde sahte bilimsel içeriklere maruz kalması onların iklim değişikliğinin antropojenik kökenli olduğuna dair ortak bir kavrayış etrafında toplanmasını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla insanların iklim değişikliğine karşı yanlış inançlara sahip olması, kısmen de olsa sorumluluklarını hafifletmektedir. Zira insanların iklim değişikliğine dair uydurulmuş, önyargılarla üretilmiş, metodolojik kusurlar içeren bilgilere ulaşması ya da maruz kalması söz konusu olabilmektedir. Esas sorumluluk iklim krizini reddeden, sahte bilimi fonlayan aktörlerdedir (Pongiglione ve Martini, 2022, s. 431-432). Sıradan insanların böylesi bir durum karşısında kalması, bilim inkarının ve dezenformasyonun demokratik siyaset üzerindeki olumsuz etkisini göstermektedir ve bu etkileri aşmaya yönelik hızlı bir çözüm yöntemi de bulunmamaktadır (Torcello, 2020, s. 6). İdeolojik bilim inkarcılığı aynı zamanda komplo teorileri gibi inanç sistemleri ile de bağlantılıdır. Her türlü ideolojik eğilim içerisinde bilim inkarcılığına yönelik pratikler söz konusu olsa da muhafazakâr grupların bilimi reddetme olasılığının daha yüksek olduğu öne sürülmektedir (Rekker, 2021, s. 363). Ayrıca, Brulle'nin yaptığı araştırmaya göre (2014), ABD özelinde iklim değişikliği karşıtı hareketi oluşturan organizasyonların mali gelir kaynaklarının ezici çoğunluğunun muhafazakâr vakıflardan geldiği tespit edilmiştir. Bu organizasyonların etkisiyle iklim krizi, gerçeklikten tartışmalı bir konuya dönüşebilmiştir. Özellikle ABD siyasetinde muhafazakâr vakıflar ve siyasal temsilcisi olan Cumhuriyetçiler arasındaki yakınsama göz

önünde bulundurulduğunda bu anlaşılır bir durumdur.[4] Nitekim Trump 2017 yılında iktidara geldiğinde ülkesinin Paris İklim Anlaşmasından çıkacağını duyurmuştur. 2020 yılında ise resmi olarak ülkenin çıkışı gerçekleşmiştir. 2021 yılında Demokrat aday Joe Biden'ın seçimleri kazanmasıyla ülke tekrar anlaşmayı imzalamıştır. Fakat 2025 yılında koltuğu devralan Trump'ın ilk icraatı ülkenin anlaşmadan çıkmasına yönelik yürütme emridir (Popli, 2025; Stott ve Pooler, 2025). Dünyayı tarihsel olarak en çok kirleten ülkelerden birisi olan ABD'nin bu küresel sözleşmeden çekilmesiyle birlikte bu ve benzeri kararların dünyanın diğer toplumlarında domino etkisine neden olacağı öngörülebilir.

İklim krizi karşısında tarihsel sorumluluğu en fazla olan toplumlardan ABD'nin Cumhuriyetçi kanadının sınırsız kapitalizm vurgusu iklim politikaları ile çatışma içerisindedir. Çünkü serbest piyasa düzeni, emisyon azaltımı ile karşıt bir noktada durmaktadır. Bu da ekonomik ve politik sonuçlar meydana getirir. Karbon vergilerinden, fosile dayalı endüstriyi yenilenebilir enerjiye dayalı ekonomiye çevirmek temelde politika dönüşümü gerektirir (Lewandowsky, 2021, s. 1-3) çünkü içinde bulunduğumuz fosil endüstrisine dayalı ekonomik büyüme anlatısı temelde iklim krizinin nedenidir. Bu da devlet müdahalesini zorunlu kıldığı için piyasacı sağın iklim değişikliğini reddetmesini anlaşılır kılmaktadır (Douglas ve Sutton, 2015, s. 101). Nitekim, iklim değişikliği inkârı, "resmi bilime ve elitlere karşı muhalefet, sanayici kapitalist düzene ve mevcut sistem özelliklerine yönelik algılanan tehditlerle ilişkilendirilmektedir" (Krange vd., 2021). Haas'a göre: "sağ popülist partiler, insan kaynaklı iklim değişikliğinin varlığına şüpheyle yaklaşarak emperyal yaşam tarzını savunmaktadır" (2024, s. 464). Bu durum sadece sağ popülist siyasal aktörler açısından sınırlandırılamaz aynı zamanda onların seçmen kitlesi arasında da büyük bir benzerlik söz konusudur. Nitekim sağ popülizmin yükselişiyle iklim gündemi büyük bir tehdit içerisindedir. Hem popülist liderler hem de onların destekçileri iklim politikalarına karşı şüpheci ve iklim değişikliğini öngören politikalara karşı düşmanca bir tutum içerisindedirler (Lockwood, 2018). Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Birleşik Krallık ve ABD'de 9625 kişi üzerinde yapılan bir araştırmada, sağ popülizm ile iklim şüpheciliği arasında bir bağıntı olduğu ortaya konulmuştur. Buna göre, sağ popülist partilere verilen destekle iklim konularına ve çevre dostu politikalara muhalefet arasında güçlü bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır. Sağ popülist destekçilerin medya tüketimlerinde de *hiper-partizan* medya içeriklerini daha yoğun tükettikleri, bilimsel uzlaşıya güven duymadıkları, toplumun esas ihtiyaçlarının iklim meselesinin daha önünde olduğu, iklim değişikliği ile ilgili bilimsel medya içeriklerini daha az tükettikleri bulgulanmıştır. Çalışma önemli bir bulguya işaret etmektedir. Sağ popülistler iklim değişikliği ile ilgili gerçeği reddetmekten ziyade popülist dünya görüşlerine uygun

[4] ABD siyasetinin merkezinde iki politik eğilim söz konusudur. Bir tarafta tam olarak piyasacı liberalizm ve sınırsız kapitalizm vurgusu ön plandayken; diğer tarafta sosyal liberalizm, yeniden dağıtım ve sınırlı da olsa devlet müdahalesinin savunusu ön plandadır (Antonio ve Brulle, 2011, s. 195). Bu bağlamda Cumhuriyetçiler ilk kanadı temsil ederken Demokratlar ikinci kanadı temsil etmektedir. İklim krizi karşısında da bu politik bölünmüşlük açık bir şekilde görülmektedir. Demokratlar, Cumhuriyetçilere nazaran daha fazla endişeli ve kaygılıdırlar (McCright vd., 2016, s. 338). İklim politikalarında da Biden daha çevre yanlısı politikaları uygularken, Trump tam aksine fosil endüstrisini desteklemektedir. Muhafazakâr siyasal aktörler tarafından popülist bir söylem olarak kullanılan "drill baby drill" sloganı iklim politikalarına karşı coşkulu bir çağrıyı ifade etmektedir. "Sondaj yapalım bebeğim sondaj" gibi bir anlama geldiği söylenebilir. 2024 yılı seçim kampanyasında Trump çokça kez bu sloganı popülist siyasetinin bir parçası olarak kullanmıştır (Phillis ve McDermott, 2025).

içeriklere yönelmektedirler. Fakat yine de iklim değişikliğinin etkisini küçümseyerek halkın refahını ön plana çıkarmaktadırlar (Yan vd., 2022). Clarke vd. yaptığı araştırmaya göre de sağ kanat eğilim içerisindeki bireyler, iklim değişikliğiyle mücadeleyi mevcut sosyoekonomik sistem üzerinde tehdit yaratacağı için inkâr etmektedirler (2019). Benzer eğilimler Avrupa ve ABD ile sınırlı değildir. Örneğin Avustralya'da yapılan bir araştırmada, iklim değişikliği hususunda partizan eğilimler tespit edilmiştir. Buna göre, merkez sol ve ilerici (progressive) partiler iklim krizi karşısında politik bir uzlaşı içerisindeyken, buna karşılık bağımsız ve muhafazakâr politik aktörlerin politik uzlaşıdan sapma gösterdikleri bulgulanmıştır. Dolayısıyla partizan ideolojik tutumların iklim değişikliği üzerindeki uzlaşıyı baltaladığı söylenebilir (Fielding vd., 2012). Hatta sağ politik aktörler (başta ABD lideri Trump olmak üzere) iklim aktivistlerini damgalanmakta, değersizleştirilmektedir (Burschel, 2025, s. 4). Çevrecilik ve iklim değişikliği politikalarının savunucuları sağ aktörler ve seçmen kitlesince "komünist karpuzlar" olarak işaretlenmektedir. Buna göre, dışı yeşil (çevreci) olsa da içi kızıl (komünist) insanlardır. Çevrecilerin topluma tehdit oluşturduğu algısının, sağ politikanın iklim değişikliği inkarının altında yatan bir unsur olduğu öne sürülmektedir (Hoffarth ve Hodson, 2016). Dünyada yükselen ve popülist bir nüveyi içerisinde barındıran sağ popülist hareketlerin iklim krizi karşısında politik-ekonomik ve toplumsal karşıtlığını genel hatları ile bu şekilde özetlemek mümkündür.

Çalışmanın Amacı, Önemi, Sınırlılıkları ve Yöntemi

Bu çalışmada Eleştirel Söylem Analizi (ESA) disiplininden faydalanılacaktır. ESA dili bir sosyal pratik olarak görmekte, dil ile iktidar arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. ESA, "sosyal eşitsizlik, ayrımcılık, iktidar ve hegemonyanın dil kullanımı içerisinde nasıl vücut bulduğunu, inşa edildiğini ve meşrulaştırıldığını" (Şah, 2020, s. 210) inceler. Dil ve ideolojiyi birbiriyle etkileşen ve de döngüsel bir yapı içerisinde birbirinin oluşumunda yer alan kavramlar olarak değerlendirmek mümkündür. Söylem analizi, bu ilişkiler ağının çözümlenmesinde kilit bir rol oynamaktadır (Karaduman, 2017, s. 31). Siyaset ve söylem bağı göz önünde bulundurulduğunda bahsi geçen ilişkiler ağını anlaşılır kılmak, siyasal söylem analizi kapsamında incelenebilir. Bu çalışmanın amacı da YRP'nin iklim krizine karşı ürettiği politik söylemlere odaklanmaktır. Nitekim, siyasal söylem analizi politik aktörlerin siyasal söylemlerine odaklanır ve ESA kapsamında incelenebilir. Bir söylemin siyasal olup olmadığını kategorize etmek için belirleyici unsur bağlamıdır. Buna göre, siyasal iletişimsel olayların tecessüm ettiği "kabine toplantıları, parlamento oturumları, seçim kampanyaları, mitingler, medya röportajları, bürokratik uygulamalar, protesto gösterileri" gibi söylemleri bu kapsamda ele almak mümkündür (van Dijk, 1997, s. 11- 14). Bu açıdan YRP'nin iklim değişikliğine yönelik altı siyasal söylemi tespit edilmiştir. Bu söylemlerden beş tanesi doğrudan parti lideri Fatih Erbakan tarafından dile getirilmiştir. Bir tanesi ise Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Aşıla tarafından üretilmiştir.

Tablo 1: YRP iklim krizi söylemleri

Tarih	Konuşma Başlığı	Konuşmacı
Ekim 2021	Paris İklim Anlaşması uyarısı	Fatih Erbakan (http 1)
Aralık 2021	Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Dr. Fatih Erbakan, DSÖ, aşılama süreci ve Paris İklim Anlaşması ile ilgili basın toplantısı düzenliyor	Fatih Erbakan (http 2)
Ağustos 2023	İklim değişikliği insanlığı ifsad etmek için bir bahanedir!	Fatih Erbakan (http 3)
Eylül 2023	İklim Değişikliği!	Fatih Erbakan (http 4)
Şubat 2024	Siyonizm şimdi de "iklim krizi" kisvesi altında çok daha tehlikeli bir planla karşımızda…	Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Aşıla (http 5)
-[5]	1000 Marketin Zararı Yine Milletin Sırtına Kalacak	Fatih Erbakan (http 6)

ESA, bir siyasal söylemin anlaşılmasında ve arka planında yatan niyetlerin ortaya çıkarılmasında iletişim çalışmalarında oldukça yaygın kullanılan bir perspektif sunmaktadır. Ancak ESA, Van Dijk'e göre bir araştırma yönteminden ziyade bir disiplindir. Dolayısıyla bu akademik etkinliğin kendine özgü kullandığı bir yöntemi yoktur (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s. 30). Araştırmacıların perspektifleri çalışmaların şekillendirilmesine katkı sunmaktadır. Bu çalışmada Fairclough'un ESA yaklaşımı ile hareket edilmiştir. Fairclough ve Fairclough (2012, s. 1-2) *Siyasal Söylem Analizi* kitabında, siyasal söylemi bir tür pratik argümantasyon biçimi olarak ele almaktadır. Yazarlar, ESA yoluyla metnin içindeki izole unsurlara değil bütünsel bir şekilde metne odaklanmak gerektiğini düşünmektedirler. ESA, Fairclough'a göre üç boyutta ele alınmaktadır. Bunlar, "betimleme, yorumlama ve açıklamadır." Betimleme metnin biçimsel özelliklerine odaklanır. Yorumlama, metin ile etkileşim boyutunu irdeler. Metin, bu açıdan bir üretim süreci ve aynı zamanda yorumlamanın kaynağını teşkil eder. Açıklama ise hem etkileşime hem de toplumsal bağlama mercek tutar. Toplumsal belirleyiciler ile tüm bunların etkilerini anlamaya çalışır (Fairclough, 1996, s. 26). Dilbilgisi, kelime dağarcığı, gramer yapısı, yazı sistemi gibi geleneksel dilbilimsel analiz biçimleri ESA

[5] Söylemin tarihi tespit edilememiştir.

kapsamında ele alınmaktadır (Fairclough, 1995, s. 57). Siyasal söylemlerin analizinde ya da ideolojik konumlanmanın anlaşılmasında dili kullanım biçimleri bu bağlamda oldukça önemlidir. Nitekim dili kullanan aktörün seçtiği sözcük, ya da sözcük öbekleri, konuşma tarzı, anlatım biçimi hatta cümle kurma yetileri söylemin meydana gelmesinde büyük bir etkendir. Nitekim söylem dilin kullanımıyla oluşur (İnceoğlu ve Çomak, 2016, s. 35-36). ESA yaklaşımında ayrıca "biz ve onlar" ayrımı ya da karşıtlığı söylemin temel mekanizmalarından birisini oluşturur. Özellikle Batı literatüründe aşırı sağ siyasal aktörlerin söylemsel stratejileri ele alındığında bu durum belirgin bir hal almaktadır. Bir tarafta "gerçek halk" diğer tarafta ise yozlaşmış "elit" çarpıştırılır. Sıklıkla elitlere karşı yani "öteki" ve "yabancı" hakkında yerleşik stereotiplere başvurulur. Böylece homojen "halk" için bir topluluk ve aidiyet duygusu yaratılma amaçlanır (Wodak, 2019, s. 21). Bu çalışmada "biz ve onlar" biçimindeki ayrımı analiz etmek oldukça önemlidir. Nitekim aşırı sağ hareket olarak görülen YRP, siyaseti "biz ve onlar" ikiliği üzerinden okumakta ve "ahlaki bir savaşa indirgediği" düşünülmektedir (Oğuz, 2024, s. 859). Araştırmada ayrıca ESA kapsamında siyasal söylemin çözümlenmesinde "koşul önermeleri, hedef önermeleri, değer önermeleri ve bir çözüm iddiası" analiz edilmektedir (Fairclough ve Fairclough, 2012, s. 88). Bu çalışmada yazarların geliştirmiş olduğu çerçeve YRP'nin iklim değişikliği siyasetine uyarlanmıştır.

Yukarıda bahsi geçen analiz çerçevesi bütünlük arz edecek şekilde ele alınmıştır. Uluslararası literatürde iklim değişikliği ve sağ politika (özellikle aşırı sağ- *far right*) ilişkisini ele alan çalışmalar mevcut iken, Türkiye siyasetinde böylesi bir çalışmanın literatürde eksik olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'de AK Partinin de içerisinde tecessüm ettiği ve kendi kulvarını inşa ettiği Millî Görüş çizgisinin günümüzdeki politik temsilcisi olan YRP'nin iklim değişikliğine yönelik söylemleri bu çalışmada ele alınmıştır. Nitekim parti lideri Fatih Erbakan, iklim siyasetine yönelik zaman zaman siyasal söylem üreten öncü politik aktörlerden birisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle metropol kentlerde, siyasal iktidar seçmeninden oy alması ile dikkat çekmektedir. Nitekim 31 Mart 2024 mahalli idareler seçimleri göz önünde bulundurulduğunda Cumhuriyet Halk Partisi ve Adalet ve Kalkınma Partisinin ardından 2.291.882 oy ve %6,98 oran ile Türkiye siyasetinde üçüncü parti pozisyonuna yükselmiştir (Yüksek Seçim Kurulu, 2024). Dolayısıyla YRP'nin etkisinin gün geçtikçe arttığı söylenebilir. Bu bağlamda iklim krizi karşısında güçlü bir aktör olan YRP'nin söylemlerini analiz etmek bu çalışmanın özgün yönlerinden birisini teşkil etmektedir.

Bulgular ve Analiz

ESA açısından Erbakan'ın söylemleri üç temel bağlamda ele alınmıştır. İklim değişikliği ve aşırı sağ politika arasındaki ilişki irdelenirken alan yazın takip edilerek üç tema belirlenmiştir. Bu temalar Türkiye siyasetine uyarlanarak benzerlikler ve ayrım noktaları ortaya konulmuştur. Böylece iklim krizine karşı Türkiye siyasetinde aşırı sağ bir siyasal aktör olan YRP'nin özgün niteliği ortaya çıkarılmıştır.

Tablo 2: Söylem kategorileri

Kültürel Savaş dolayımıyla krizi araçsallaştırma	İklim değişikliği solcuların bir oyunu, komünizm propagandası, insan kültürünü ve geleneklerini bozma, dinsel anlatılara başvurma
Bilim Karşıtı Söylemler ve Şüpheciliği Yaygınlaştırma	İklimin değişemeyeceği, bilim insanları arasında herhangi bir konsensüsün olmadığına dair anlatıyı üretme
İklim Değişikliğine Karşı Ulusal Korumacılık	Küresel anlaşmalara karşı çıkma, ulusal egemenlik anlatısı kurma

(Carr vd., 2012, s. 276; Forchtner vd., 2018, s. 589; Forchtner, 2019, s. 1; Hass, 2024, s. 464; Jett vd., 2023, s. 799; Kanadıkırık, 2023, s. 97; Kulin vd., 2021, s. 1111; Kulin ve Seva, 2024, s. 14; Lockwood, 2018, s. 719; Lockwood ve Lookwood, 2022, s. 31)

Kültürel Savaş Dolayımıyla Krizi Araçsallaştırma

İklim krizine karşı dini içerikli gerekçelendirmeler, iklim krizinin etkisini hafifletmek için Erbakan tarafından sıklıkla dile getirilmektedir. Erbakan'ın iklim krizi karşısındaki söylemleri göz önünde bulundurulduğunda bu tarz gerekçelendirmeler yaygın bir şekilde üretilmektedir. Pek çok benzetme ve deyime yer verilerek söylemini kuvvetlendirmeye çalışmıştır. Bunlar arasında "ifsat etmek", "tarumar etmek" (http 3) gibi ifadeleri kullandığı tespit edilmiştir. Örneğin bir konuşmasında Arapça kökenli olan "ifsat etmek" deyimine yer vermiştir. Buna göre, iklim değişikliği bahanesi ile insanlık ifsat edilecektir. İfsat, "fesat çıkarma", "bozma", "karıştırma" (İslam ve İhsan, 2018) gibi anlamlara gelmektedir.[6] Yine "insan fıtratını tarumar etmek" gibi deyimlere yer verildiği görülmektedir. Buradaki "fıtrat" sözcüğü de Arapça kökenlidir. Yaradılış anlamına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024a). Sağ siyasal söylemle muhafazakâr ideolojiye eklemlenen dinsel açıklamalara sıklıkla yer verildiği göz önünde bulundurulduğunda fıtrat sözcüğü bu bağlamda özgün bir yere sahiptir. Fıtrat, dini olan ile insani olanı birbirine bağlar. İnsan, fıtratı gereği iman etmeye koşulmuştur. Dolayısıyla fıtrata aykırı olmak ile dine aykırı olmak benzer meallere gelmektedir (Bora, 2018, s. 73). Böylece, iklim değişikliği gibi söylemlerle yeryüzündeki düzene karşı çıkıldığına dair imaların bulunduğu söylenebilir.

[6] Sadece bu deyim üzerine bir araştırma yapıldığında büyük ölçüde dini içerikli metinlerle sıklıkla bir arada kullanıldığı anlaşılmaktadır. Kavramı ahlaki ve toplumsal bozulmayla ilişkili olarak ele almak mümkündür. İslam ve İhsan adlı web sitesinin kavrama ilişkin örnekleri incelendiğinde de bu durum açık bir şekilde görülmektedir. Örneğin: "Mü'mine düşen; şeytanın her türlü ifsatlarına karşı uyanık olmaya çalışmaktır." (İslam ve İhsan, 2018) dolayısıyla siyasal aktörün ürettiği diskur ile dini söylem arasındaki bu yakınsama dikkat çekicidir.

Söylemsel düzende bakıldığında ise biz ve onlar ayrımı yapılırken insan fıtratına müdahalenin öznesi olarak "Siyonist Projelere" (http 3) göndermeler yapıldığı görülmektedir. Erbakan'ın işaret ettiği Siyonistler pek çok alanda insanlığı kontrol altında tutmuşlardır. Ona göre; bankacılık ve finans sistemi, petrol kaynakları ve teknoloji zaten onların denetimi altındadır. Şimdi ise iklim değişikliği adı altında beslenme ve gıda arzını kontrol altına almak istemektedirler. Erbakan, iklim değişikliği sorununa karşı çıkarken işaret ettiği Siyonist elitlerle mücadelesini ortaya koymaktadır. Yeryüzünde insan nüfusunun oldukça fazla olduğunu düşünen Siyonist projelerin aktörleri arasında Batı dünyası, Bill Gates gibi isimler yer almaktadır (http 2). Aşıla'nın da benzer söylemleri basın açıklaması yoluyla dile getirdiğini söylemek mümkündür.

Bunların tek amacı vardır: İklim değişikliği gibi suni krizler üreterek toplumları kontrol altına almak, karbon gibi çeşitli vergilendirme yöntemleriyle toplumları sömürmek ve ceplerini doldurmak. Bizim de bir tek amacımız var Allah için doğruları söylemek şeytana esir olanların, şeytani plan yapanların kirli oyunlarını bozmak (http 5).

Erbakan söylemsel stratejisinde biz ve onlar ayrımını inşa ederken net bir şekilde onların kim olduğunu ortaya koymaktadır. Siyonist elitler, iklim değişikliği gibi suni krizlerle toplumu kontrol altında tutmaktadırlar. Burada iklim değişikliği ve besin arzı arasındaki bağıntısını dinsel gerekçelerle meşrulaştırmaya çalışmaktadır. Erbakan'a göre "onlar" "Cenab-ı Allah'ın düzenini bozma konusunda oldukça ileriye gitmişlerdir." Nitekim yeryüzünde çok sayıda insan bulunduğu için bu elitler genetik biliminden faydalanmakta, çeşitli hormon tedavileri uygulamakta, insanları fiziksel olarak küçültmeye çalışmaktadır. Fiziksel olarak küçülmüş insanlar, daha az tüketir, daha az araca ve eve ihtiyaç duyar, daha az enerji tüketir ve daha az yakıt tüketirler böylece daha az karbon salımı meydana gelir (http 2). Benzer şekilde Aşıla da tüm bu niyetlerin arka planında yatan nedenleri açığa çıkarmaktadır. Ona göre, Siyonizm insanlığı yok etmeyi amaçlamaktadır. Yeryüzünde insan nüfusu çok artmıştır. Siyonistler için bu nüfus oldukça fazladır. Bu nedenle insanların büyük bir kısmının yok edilmesi gerekmekte yeryüzünde 500 milyon kölenin yeterli geleceği düşünülmektedir. Bu nedenle yeryüzünde insan nüfusu çok olduğu ve bunun da iklim krizine yol açtığını bahane etmektedirler. Bu bağlamda hayvanlar Siyonistlere göre karbon salımı meydana getirdiği için yerine laboratuvarda üretilen yapay etlere halklar mahkûm edilecektir. Tüm bunlar ise iklim değişikliği kisvesi adı altında yürütülmektedir. Esas gaye ise Siyonistlerin dünyaya hâkim olma planlarıdır (http 5). YRP aktörlerinin söylemlerinde yer verdikleri "bahane", "suni kriz", "kisve" gibi ifadeler politik tutumu meşrulaştırmanın kavram setleri olarak değerlendirilebilir.

İklim değişikliğine dair siyasal iktidara da söylemlerinde yer veren Aşıla'ya göre hükümetin geçirmeye çalıştığı iklim kanunu "küresel şeytanlara teslimiyettir. İnsanlığa ihanettir. Rahmani düzene savaş ilan etmektir" (http 5). Buna göre AK Parti hükümeti de Aşıla'ya göre küresel Siyonist Projelere teslim olmuştur. Buradaki biz ve onlar ayrımı içerisine mevcut siyasal iktidarı da eklemleyen Aşıla, iklim yasasının meclise

gelmesi halinde YRP olarak mücadele edeceklerini dile getirmektedir. Nitekim ona göre "ülkemizin ve milletimizin geleceğini küresel emperyalizmin sömürü ve kölelik politikalarına kurban edilmeyecektir" (hhtp 5). Kültürel ve dinsel savunmanın bir boyutunu da iklim kriziyle ilişkili olarak İstanbul Sözleşmesi oluşturmaktadır. Buna göre değer önermesi olarak: "Asıl maksatları aynen İstanbul sözleşmesindeki sinsi amaçlarında olduğu gibi Cenab-ı Allah'ın koymuş olduğu düzeni bozmak ve bütün insanlığı, 7 milyar insanı en hayati konuda beslenme konusunda kendilerine bağımlı ve mahkûm yapmak istiyorlar." (http 2) söyleminde görülmektedir. Burada Erbakan "sinsi plan" diyerek, iklim değişikliği ile İstanbul Sözleşmesi arasında bir bağ kurmaktadır. Ona göre bu gibi sinsi planlarla insanlar adeta mahkûm edilmektedir. Bilindiği üzere İstanbul Sözleşmesi, 1 Ağustos 2014 tarihinde yürürlüğe giren, imzaya açılışı 11 Mayıs 2011 tarihli olan bir sözleşmedir. "Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi" adını taşımakta, İstanbul'da imzaya açılması nedeniyle kısaca İstanbul Sözleşmesi olarak bilinmektedir. Türkiye de sözleşmeyi 11 Mayıs 2011 tarihinde imzalamış ve 14 Mart 2012 tarihinde onaylamıştır (Bakırcı, 2015, s. 133). Ancak bu tarihten itibaren sözleşme, Türkiye'de özellikle İslamcı çevrelerin hedefinde yer almıştır. Örneğin İslamcı basının öncü kaynaklarından olan Millî Gazete'de yer alan köşe yazıları üzerine yapılan bir söylem çözümlemesinde İstanbul Sözleşmesi karşıtlığı "İslamcı ideolojinin hem dinden hem de ataerkil düşünceden devşirdiği cinsiyetçi söyleme dayandırdıkları" ortaya konulmuştur (Keleş ve Onay Çöker, 2021, s. 372). Kamuoyu baskısı oluşturulmasında öncü kaynaklardan olan İslamcı basın ve çevrelere ek olarak YRP de başından itibaren sözleşmeye karşı mücadele yürüten siyasal partilerin başında gelmiştir. YRP'nin tabanını konsolide etmek için manevi ve ahlaki değerlere uymadığı gerekçesi ile sözleşmenin karşısında olduğu ve toplumun pek çok kesiminden bu bağlamda karşılık bulduğu ifade edilmektedir (Demir ve Kıvrak, 2024, s. 470). Sonuç olarak muhafazakâr çevrelerin etkisi uç vermiş ve Türkiye 20 Mart 2021 tarihinde İstanbul Sözleşmesinden çekildiğini duyurmuştur (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2021). Erbakan'a göre İstanbul Sözleşmesini "dayatanlarla" Paris İklim Anlaşmasını "dayatanlar" aynı mihraklardır. Ona göre:

> *…Tıpkı İstanbul sözleşmesinde yaptığımız gibi iklim değişikliği adı altında asıl maksatların gizlenerek süslü sözlerle insanlığa bu müdahaleleri dayatmak isteyenlerin bu iklim sözleşmesinin de gerçek yüzünün görülmesi ve bütün bu yanlışlardan dönülmesi için mücadele verileceğini burada bu toplantımızda tüm kamuoyuna ifade ediyoruz…İstanbul sözleşmesi kadar en azından bu da tehlikelidir. Bu nedenle iklim değişikliği adı altında yapılan bu dayatmalara karşı da mücadele edeceğimizi de ifade ediyoruz. (http 2).*

Erbakan buradaki söylemi ile aşırı sağ politikanın pek çok unsurunu bir araya getirmiştir. Böylece iklim krizi, İstanbul Sözleşmesi, aşı karşıtlığı (Covid 19) tek bir potada eritilerek kamuoyuna aktarılmıştır.

Bilimsel Söylemleri Bulanıklaştırma ve Şüpheciliği Yaygınlaştırma

Kuramsal çerçevede de görüldüğü üzere sağ siyasal söylemde bilimsel şüphecilik ya da bilim karşıtlığının sıklıkla dile getirildiği bilinmektedir. Erbakan da bu söylemlere konuşmalarında yer vermektedir. Hatta bilim dışı söylemleri yaygınlaştırmaya çalışmaktadır. Betimsel düzlemde bakıldığında öne sürülen iddialar çözüme de kavuşmaktadır. Nitekim, iklim değişikliği "çarpıtılmakta", "abartılmakta" ve insanlar "korkutulmaktadır" (http 4). Dolayısıyla iklim krizi bir vakıa değildir ve korkulmasına da gerek yoktur.

Covid-19 sürecinde yaşanan kapanmalar hatırlatılarak iklim değişikliği ile bağlantı kurulmaya çalışılmaktadır. Nitekim koşul önermesi bağlamında "pandemideki kapanmalar gibi yeni kapanmalar söz konusu olabilir çünkü sizin araçlarınız küresel ısınmaya yol açıyor" (http 4) benzeri söylemleri ürettiği bulgulanmıştır. Böylece toplumu küresel aktörlerin niyetlerine karşı uyanık olmaya davet etmektedir. Bu tarz ifadeleri kullanılarak iklim değişikliğine karşı toplumdaki kaygıların hafifletilmeye çalıştığı da söylenebilir. Erbakan, bilimsel ispatlara karşın koşul önermesi olarak, "kuraklığın ısınma ile değil ancak soğuma" ile mümkün olabileceğini dile getirmektedir. Bunu da bilimsel bir "gerçek" olarak işaret etmektedir (http 4). Konuya dair söylemlerini kuvvetlendirmek için "bilim adamlarının çok güzel açıklamaları" (http 4) olduğunu dile getirse de bu bilim insanlarının kimler olduğunu açıklamamaktadır. Benzer şekilde Aşıla: "Arkadaşlar iklim ne kanunla düzelir ne insan eliyle değiştirilebilir. Dünya yörüngesinden çıkmadığı sürece iklimi değiştiremezsiniz meteorolojik olaylar dalgalanma gösterebilir bu iklim değişikliği değildir. Gerçekten iklim değişmişse yeryüzünde yaşam sona ermiş demektir" (http 5) diyerek iklim değişikliği karşısında popülist söylemlere başvurmaktadır. Bu bağlamda YRP'nin hayvancılık endüstrisi ve iklim değişikliği üzerinden bir bağlantı kurmaya çalıştığı söylenebilir. Örneğin:

> *Şimdi çıkmışlar diyorlar ki, geviş getiren hayvanlar işkembelerindeki fermantasyon süreci sonucunda bir metan gazı salgılıyorlar. Diyorlar ki çok daha bedava bir yöntem var. Gelin bu rüminant hayvanları katledin, telef edin ve biz size yapay et yapalım siz de bu bizim yaptığımız yapay etle beslenin böylece küresel ısınmadan da kurtulalım (http 3).*

Erbakan'ın buradaki söyleminde endüstriyel hayvancılık için ürettiği söylemde kullandığı önemli kelime öbeklerinden birisi de "telef etmek" olarak karşımıza çıkmaktadır. "Telef etmek" Türk Dil Kurumuna göre "öldürme", "mahvetme" ve "yok etme" gibi anlamlara gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2024b). "Diyorlar ki", diye işaret ettiği kişi veya kurumların kimler olduğu söylemde bulanık bir şekilde bırakılmıştır. Ancak söylemini kuvvetlendirmek için işlevsel olduğu söylenebilir. ESA'da Fairclough ve Fairclough, söylemin mantıksız hatta irrasyonel olduğu gerekçesiyle ve benzetme yoluyla reddedilebildiğini ifade etmektedir (2012, s. 88). Aşıla da söylemlerinde benzetmelere yer vermektedir. Karbon salımı ile insanın %17'sinin karbondan oluştuğunu

ifade ederek bir bağ oluşturmaya çalışmaktadır. Böylece kurduğu bağlantı ile küresel elitlerin sıfır karbon hedeflerini insanlığı ve kobay ülke olarak gördükleri Türkiye'yi bitirme projesi olarak yorumlamaktadır (http 5). Bu ve benzeri ifadeler YRP aktörlerine göre Siyonist Projelerin uydurma gerekçeleri olarak işaret edilmektedir. Bahsi geçen odakların çok profesyonel olduğu, manipülasyon teknikleri ve algı oyunları ile hareket ettiği, sahip oldukları medya gücü ile insanları kendilerine inandırdıkları düşünülmektedir (http 2). Bu odakların gizli planlarını afişe ettiğini düşünen Erbakan, kendisini ve partisini ise mazlum halkın sözcüsü olarak görmektedir. Erbakan'ın söylemini güçlendirmek için başvurduğu yöntemlerden birisi de bilimsel gerçekliği son derece tartışmalı araştırmaları gerçekmişçesine sunmasıdır. Bunlar içerisinde koşul önermeleri de barındıran söylemleridir. Dikkat çekici iki söylemi aşağıdaki gibidir:

> *…Metan gazı yani bu hayvanlardan çıkan metan gazı atmosferde sadece dokuz yıl asılı kalıyor. Halbuki karbondioksit binlerce yıl asılı kalıyor bütün bu gerçeklere rağmen birilerinin onları telef etmeyi kafaya koyması açık bir şekilde iklim değişikliğinin aslında bir bahane olduğunu gösteriyor. (http 3).*

> *…Halbuki ısınma yağmura engel değil, tam tersine soğuma -20 -30 -40'larda yağmur yağmıyor, kuraklık oluyor. Bununla ilgili geniş bilimsel çevrelerin de desteğiyle bir açıklama yapmak istiyoruz. Bu bahane edilerek mesela ineklerin itlaf edilmesi, halbuki yapılan araştırmalar ineklerin yemine deniz yosunu katılması halinde yüzde 80 oranında bunun engelleneceğini ortaya koyuyor…bu küresel ısınma bahanesiyle gidilmek istenen nokta inekler de koyunlar da keçiler de küresel ısınmayı sağlıyor onun için onları yok edelim yapay et yiyelim (http 4).*

Tüm bu söylemleri sahte bilim (pseudoscience) kapsamında değerlendirmek mümkündür. Kuramsal çerçevede vurgulandığı üzere sahte bilim ideolojik önyargılarla yayılmaktadır. İklim krizi meselesinde aşırı sağ siyasal aktörler ideolojik önyargıları sürekli olarak üretmektedirler. Özellikle sağ siyasal aktörlerin ve özelinde aşırı sağ siyasetin sahte bilime başvurmaları oldukça yaygın bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan Erbakan ve partisi de iklim krizi karşısında bu tarz yöntemleri sahiplenmektedir. Bir doğrulama platformu olan Teyit sitesinde Dilge Temiz'in yaptığı araştırmaya göre yukarıda bahsi geçen her iki söylemin de bilimsel bir karşılığı bulunmamaktadır. Temiz, yaptığı araştırmayı Amerika Birleşik Devletleri Jeoloji Kurumuna, Yale Climate Connection'a ve National Geographic'deki bilimsel araştırmalara dayandırmaktadır. Elde ettiği bulgulara göre "Erbakan'ın iddialarının dayanaksız olduğu gibi ihtimallere dayalı" olduğunu ortaya koymuştur (Temiz, 2023). Erbakan'ın bu tarz bilim dışı popülist söylemleri oldukça yaygındır. Bu açıdan sağ popülist aktörlerin söylem mekanizmalarına benzer içerikler ürettiğini ifade etmek mümkündür.

İklim Değişikliğine Karşı Ulusal Korumacılık

İklim değişikliğinin esas müsebbibi olan Batılı merkez devletlerin söylemleri büyük ölçüde ekonomik gerekçeler sunarak reddetmek, krizi genelleştirmek ve tüm devletleri sorumlu tutmak şeklinde zuhur etmektedir. Periferide kalan devletler ise iklim değişikliğine karşı esas sorumluluğu endüstrileşmesini tamamlamış toplumlara işaret etmek şeklinde kendini göstermektedir. Ancak iklim krizinin küresel bir mesele olması tüm dünyanın ortak hareket etmesini gerekli kılmaktadır. Sağ siyasal söylemde iklim değişikliği konusunda reddiye, popülizm ile bağlantılı olarak da yoğun bir şekilde uluslararası anlaşmalara karşı çıkma biçiminde karşılık bulur. Nitekim sağ popülist partiler iklim değişikliği meselesini siyasi bir mücadele alanı olarak görmektedirler. Bu durum Paris İklim Anlaşması gibi sözleşmelerde yer alan karbon salımı azaltma hedeflerine karşı popülist partilerin kamuoyu desteğinin artmasına neden olabilmektedir (Welsch, 2025, s. 1). İsveç, Almanya, İspanya ve Polonya olmak üzere dört Avrupa ülkesinde yapılan bir çalışma iklim krizi karşısında özgün bir örnek olarak değerlendirilebilir. Sorunun vahametine karşı "peki ya diğerleri" şeklinde özetlenebilecek *whataboutism* önemli bir sorgulama sağlamaktadır. Bu durum her ne kadar iklim krizini kabul ediyor gibi görünse de sorumluluğu üzerinden atmak biçiminde kendini göstermektedir. Nitekim *whataboutism* "bir ülkenin kendi emisyonları konusundaki sorumluluğu başka ülkelere suç atarak saptırmak için yaygın bir retorik strateji olarak ortaya çıkmıştır." Böylesi bir hal sağ popülizm ve milliyetçi duygularla birleşerek iklim eylemsizliğini güçlendirmektedir (Kulin, 2024). Bu bağlamda uluslararası anlaşmalar, ülkelerin ulusal egemenliğine yönelik bir engel olarak görülmektedir. Nitekim, "bizler Yeniden Refah Partisi olarak, Millî Görüşçüler olarak Batıdan getirilen her türlü uluslararası anlaşmaya son derece temkinli yaklaşıyoruz." (http 1) diyerek Erbakan partisinin politik tavrını ortaya koymaktadır. Aşıla ise, söyleminde küresel ve uluslararası örgütlere karşı ulusal korumacı bir perspektif retoriği inşa etmektedir. İklim değişikliğine karşı küresel mücadele bağlamında ise "onlar" olarak işaret ettiği endüstrileşmiş toplumları göstermektedir. Ona göre küresel elitler bu anlaşmaları gelişmekte olan ülkelere adeta dayatmışlar ve imzalatmışlardır. Öyle ki, elitokrasi Türkiye'de iklim kanununu geçirerek Türk milletini "fakirleştirmeyi", "mülksüzleştirmeyi" ve "yıkım getirmeyi" amaçlamaktadır (http 5). Betimleyici düzlemde "çifte standart", "işlerine gelmemek" "adaletsizlik" gibi söylem bağlarının kullanıldığı tespit edilmiştir.

> *Bir de Paris bu anlaşmanın imzalanması halinde emperyalist ülkeler batılı gelişmiş ülkeler karbon salınımını fazla diye bu bahane ile gelişmekte olan ülkelere fazla karbon salınımı cezası kesme hakkına sahip oluyorlar. Türkiye gibi diğer bölge ülkeleri gelişmekte olan az gelişmiş ülkeler fazla karbon salınımı cezası ihtimali var. Riski var. Bu cezaları vermemek için efendim karbon sertifikası alacaksınız diyecek bu karbon sertifikası satışlarını yapacak. Bunlara çok ciddi bir kaynak aktarılması gerekecek. Batı teknolojisi ile üretilen gelişmiş ülkelerde üretilen araç gereç edevat filtreler başta olmak üzere pek çok araç gereci döviz kuru ile çok yüksek fiyatlardan bize satmak isteyecekler. Bunları satmazsanız almazsanız bu sefer sertifika alamayacaksınız, sertifika alamazsanız üretim yapamayacaksınız (http 1).*

Ulusal korumacılığın bir veçhesi de tarım ve hayvancılık politikalarında kendini göstermektedir. Özellikle endüstriyel hayvancılığın küresel emisyonlardaki payı üzerinden söylemsel pratik geliştirildiği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Tarım ve Gıda Örgütü (FAO)'nun raporu göz önünde bulundurulduğunda küresel emisyonlarda büyükbaş hayvancılığın payı yadsınamaz düzeydedir. Özellikle yem üretimi, mide fermantasyonu, atıklar ve arazi kullanımı baz alındığında büyükbaş hayvancılık küresel emisyonların %14,5'ine tekabül etmektedir (FAO, 2017). İklim krizinin bir toplumsal adalet meselesi olduğu göz önünde bulundurulduğunda yine FAO'nun aynı raporunda Somali gibi göçebe hayvancılıkla geçinen toplulukların kuraklık nedeniyle maruz kaldığı olumsuz durumlar anlaşılacaktır (FAO, 2017). Dolayısıyla hayvancılık endüstrisinden kaynaklı küresel emisyonların azaltılması, iklim adaletsizliği ile karşı karşıya bulunan halkların yaşamlarını sürdürülebilir kılmanın ve bu konuda politika önerileri getirmenin ön koşullarından birisi olarak değerlendirilebilir. Erbakan söylemsel stratejisinde sürdürülebilir tarım ve hayvancılık politikalarının küresel bir gereklilik olması gerçekliğine karşın endüstriyel politikaları savunmakta hatta korku dili ile retoriğini güçlendirmektedir. Ona göre, küresel elitler ve Siyonist projelerin amacı kendilerine bağımlı ekonomi yaratmaktır. Nitekim:

> *Ülkelerin bağımsızlık ve egemenliğini ortadan kaldırmaya çalışan yapay et veya yapay her türlü gıda ile insanlığı kendilerine mahkûm etmek isteyen tarım ve hayvancılığı bitirmek isteyen insanlığa insan fıtratına saldıran tüm Siyonist projelerin karşısında dimdik duracağımızı buradan açık bir şekilde ifade ediyoruz. (http 3).*

Erbakan'ın Batılı aşırı sağ aktörlerden farklı olarak iklim karşıtlığındaki hedef önermesinde Siyonist Proje vurgusu dikkat çekmektedir.[7] Buna göre bu projelerin kendisi bizatihi Batılı toplumlar ve o toplumların bir parçası olarak işaretlenen Yahudi-İsrail yanlısı politikalar ile karşılık bulmaktadır. İklim krizi karşısında yoğunlukla tarım ve hayvancılık politikaları üzerinden söylemsel bir strateji ürettiğini net bir şekilde söylemek mümkündür. Buna göre, iklim değişikliği bahanesi ile insanlar GDO'lu tarıma mahkûm edilecektir. Sadece GDO'lu tarım ile sınırlı olmayıp insanlar laboratuvar ortamında üretilen yapay etler ve diğer besinleri tüketmek zorunda kalacaklardır. Dolayısıyla küresel ısınma ve çevreyi koruma söylemlerinin arka planında ekonomik olarak belirli güç odaklarına bağımlılık ilişkileri vardır. Erbakan'a göre, gıda arzı kontrol edildiğinde, toplumların bağımsız hareket etme yetenekleri de ellerinden alınmış olunacaktır (http 2).

[7]Batılı aktörler içerisinde ulusal korumacı söylemleriyle Trump özgün bir yere oturmaktadır. Buna göre 2012 yılında küresel ısınmanın ABD'nin imalatını rekabet dışı bırakmak için Çinliler tarafından uydurulduğunu söylemiştir (Samuelsohn, 2016).

SONUÇ

Tüm dünyada aşırı/popülist sağ siyasal hareketlerin güç kazanmasıyla birlikte iklim krizi politikalarının hali hazırda sınırlı olan kazanımları da aşınmaya başlamıştır. Bu çalışmada aşırı/popülist sağ siyasal aktörlerin ve onların seçmen kitlesinin iklim krizi reddiyelerinin arka planında yatan nedenler anlaşılmaya çalışılmıştır. Buna göre iklim bilimini bulanıklaştırmak, sahte bilim yöntemlerine başvurmak, kültürel ve dinsel nedenler öne sürmek ve de neoliberal ekonomi politikalarına bağlılık krizin derinleşmesine yol açmaktadır.

Alan yazında aşırı/popülist sağ siyasal aktörlerin iklim krizine karşı söylemlerini analiz eden çalışmalar mevcutken Türkiye siyasetinde böylesi bir çalışma mevcut değildir. Bu araştırmada Türkiye siyasal yaşamında etki gücü günden güne artmaya başlayan aşırı sağ bir parti olan YRP ve liderinin iklim krizi karşıtı politikaları anlaşılmaya çalışılmıştır. YRP'nin Batılı muadilleri ile kıyaslandığında iklim krizi karşıtlığının merkezinde Siyonist Projeler söylemi yer almaktadır. YRP'ye göre iklim krizi bir vakıadan çok küresel elitlerin bir dayatması olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla reddiyenin merkezinde onlar olarak işaretlenen Siyonist elitler ve onlara teşne olmuş gruplar vardır. Erbakan'ın söylemsel pratiklerinde ayrıca dinsel gerekçelendirmelerin etkisi dikkat çekicidir. Buna göre, yeryüzündeki kurulu düzenin insan etkisiyle değiştirilemeyeceğine yönelik söylemler üretilmiştir. Bu dinsel gerekçelendirmeler tıpkı İstanbul Sözleşmesinde olduğu gibi fıtraten aykırılığın bir arada okunduğu ve retoriğin güçlendirildiği söylem bağları olarak değerlendirilebilir. YRP'nin iklim karşıtı politikalarında bilim dışı yöntemler de yaygın bir şekilde dolaşıma sokulmaktadır. Bunun temel sebeplerinden birisi de bilimsel üretimin ideolojik güdülenmeye dayanmasıdır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de aşırı/popülist sağ siyasal aktörler iklim krizine dair temel bilimlerin ispatlarını kabul etmemektedirler. Son olarak iklim krizine karşı ulusal korumacı ekonomi politikaları söylemi de üretilmektedir. Buna göre Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler ve onların siyasal aktörleri meselenin tarihsel sorumluluğunu ön plana çıkararak etkin bir retorik strateji geliştirmektedir. Böylece esas sorumluluk Batılı merkez devletlere yönlendirilmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye siyasetinde iklim krizi karşıtı söylemleriyle dikkat çeken YRP, krizi kabul etmemekte, aksine bir dayatma olarak okumaktadır. Ancak iklim krizi içinde bulunduğumuz çağın en yakıcı politik momentlerinden birisini oluşturmaktadır. Başta anti-bilimsel söylemler olmak kaydıyla iklim krizini reddeden tüm ideolojik güdülenmeleri faş etmek ve hakikatten yana taraf olmak tarihsel bir sorumluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kaynakça

Antonio, R. J., & Brulle, R. J. (2011). The unbearable lightness of politics: Climate change denial and political polarization. The Sociological Quarterly, 52(2), 195-202. https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.2011.01199.x

Bakırcı, K. (2015). İstanbul Sözleşmesi. Ankara Barosu Dergisi, 73(4), 133–144.

Bárdos, D., & Tuboly, A. T. (2025). Science, pseudoscience, and the demarcation problem. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009429597

BBC Türkçe. (2020, Nisan 24). Trump'ın koronavirüse karşı 'vücuda dezenfektan enjekte edilmesi' ve 'ultraviyole ışık verilmesi' tavsiyeleri işe yarar mı? BBC News Türkçe. https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52418417

Bora, T. (2018). Zamanın kelimeleri. İstanbul: İletişim Yayınları.

Brulle, R. J. (2014). Institutionalizing delay: Foundation funding and the creation of U.S. climate change counter-movement organizations. Climatic Change, 122(4), 681–694. https://doi.org/10.1007/s10584-013-1018-7

Burschel, M. (2025). Narcissistic dimensions of market economy: Implications and effects from a social work perspective. IU Discussion Papers – Sozialwissenschaften, No. 1. IU Internationale Hochschule. https://www.researchgate.net/publication/388847070

Carr, W., Patterson, M., Yung, L., & Spencer, D. (2012). The faithful skeptics: Evangelical religious beliefs and perceptions of climate change. Journal for the Study of Religion, Nature and Culture, 6(3), 276–299. https://doi.org/10.1558/jsrnc.v6i3.276

Chavda, V. P., Sonak, S. S., Munshi, N. K., & Dhamade, P. N. (2022). Pseudoscience and fraudulent products for COVID-19 management. Environmental Science and Pollution Research, 29, 62887–62912. https://doi.org/10.1007/s11356-022-21967-4

Clarke, E. J. R., Ling, M., Kothe, E. J., Klas, A., & Richardson, B. (2019). Mitigation system threat partially mediates the effects of right-wing ideologies on climate change beliefs. Journal of Applied Social Psychology, 49(6), 349–360. https://doi.org/10.1111/jasp.12585

Defoe, T. F. (2025). Evangelicals and global warming. American Journal of Economics and Sociology, 84, 33–41. https://doi.org/10.1111/ajes.12578

Demir, O., & Kıvrak, E. (2024). Yeniden Refah Partisi: Kuramsal bir değerlendirme. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(2), 468–481. https://doi.org/10.17494/ogusbd.1475914

Douglas, K. M., & Sutton, R. M. (2015). Climate change: Why the conspiracy theories are dangerous. Bulletin of the Atomic Scientists, 71(2), 98–106. https://doi.org/10.1177/0096340215571908

Eslen-Ziya, H. (2022). Knowledge, counter-knowledge, pseudo-science in populism. In H. Eslen-Ziya & A. Giorgi (Eds.), Populism and science in Europe (pp 25–41). Cham: Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-030-97535-7_2

Fairclough, I., & Fairclough, N. (2012). Political discourse analysis: A method for advanced students. New York, NY: Routledge.

Fairclough, N. (1995). Critical discourse analysis: The critical study of language. London: Longman.

Fairclough, N. (1996). Language and power (10th ed.). New York, NY: Longman.

Fielding, K. S., Head, B. W., Laffan, W., Western, M., & Hoegh-Guldberg, O. (2012). Australian politicians' beliefs about climate change: Political partisanship and political ideology. Environmental Politics, 21(5), 712–733. https://doi.org/10.1080/09644016.2012.698887

Fiorino, D. J. (2022). Climate change and right-wing populism in the United States. Environmental Politics, 31(5), 801–819. https://doi.org/10.1080/09644016.2021.2018854

Food and Agriculture Organization of the United Nations. (2017). Livestock solutions for climate change. FAO. https://www.fao.org/gleam/results/en/

Forchtner, B. (2019). Climate change and the far right. WIREs Climate Change, 10(5), 1-11. https://doi.org/10.1002/wcc.604

Forchtner, B., Kroneder, A., & Wetzel, D. (2018). Being skeptical? Exploring far-right climate-change communication in Germany. Environmental Communication, 12(5), 589–604. https://doi.org/10.1080/17524032.2018.1470546

Haas, T. (2024). On the links between climate scepticism and right-wing populism (RWP): An explanatory approach based on cultural political economy (CPE). New Political Economy, 29(3), 464–477. https://doi.org/10.1080/13563467.2023.2275017

Hackett, C., Grim, B. J., Skirbekk, V., Stonawski, M., & Goujon, A. (2011). Global Christianity: A report on the size and distribution of the world's Christian population. Pew Research Center's Forum on Religion & Public Life. https://www.pewforum.org/2011/12/19/global-christianity-exec/

Hansson, S. O. (2013). Defining pseudoscience and science. In M. Pigliucci & M. Boudry (Eds.), Philosophy of pseudoscience: Reconsidering the demarcation problem (pp. 61–78). Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Hansson, S. O. (2018). Dealing with climate science denialism: Experiences from confrontations with other forms of pseudoscience. Climate Policy, 18(9), 1094–1102. https://doi.org/10.1080/14693062.2017.1415197

Hoffarth, M. R., & Hodson, G. (2016). Green on the outside, red on the inside: Perceived environmentalist threat as a factor explaining political polarization of climate change. Journal of Environmental Psychology, 45, 40–49. https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.11.002

http 1: Erbakan, F. (2021, Ekim 5). Paris İklim Anlaşması Uyarısı. https://www.youtube.com/watch?v=-yJE4ozyi28 (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

http 2: Erbakan, F. (21 Aralık 2021). Yeniden Refah Partisi Genel Başkanı Dr. Fatih Erbakan, DSÖ, aşılama süreci ve Paris İklim Anlaşması ile ilgili basın toplantısı düzenliyor. https://www.facebook.com/ankaramasasi/videos/yeniden-refah-partisi-genel-başkanı-drfatih-erbakan-dsö-aşılama-süreci-ve-paris-/921580735231780/?locale=hi_IN (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

http 3: Erbakan, F. (2023, Ağustos 29). İklim değişikliği insanlığı ifsad etmek için bir bahanedir! https://www.youtube.com/watch?v=FuohONioBY8 (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

http 4: Erbakan, F. (2023, Eylül 14). İklim Değişikliği! https://www.youtube.com/watch?v=MwjDlIQomhY (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

http 5: Aşıla, M. (2024, Şubat 8). Siyonizm şimdi de "iklim krizi" kisvesi altında çok daha tehlikeli bir planla karşımızda… https://www.youtube.com/watch?v=JqT_7obJJXM&t=11s (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

http 6: Erbakan, F. (t.y). 1000 Marketin Zararı Yine Milletin Sırtına Kalacak. http://yenidenrefahankara.org.tr/mpage/1000-marketin-zarari-yine-milletin-sirtina-kalacak/1926 (Erişim tarihi: 14 Ekim 2024).

Intergovernmental Panel on Climate Change. (2018). Global warming of 1.5°C: An IPCC special report on the impacts of global warming of 1.5°C above pre-industrial levels and related global greenhouse gas emission pathways, in the context of strengthening the global response to the threat of climate change, sustainable development, and efforts to eradicate poverty (V. Masson-Delmotte, P. Zhai, H.-O. Pörtner, D. Roberts, J. Skea, et al., Eds.). Geneva, Switzerland: IPCC. https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/sites/2/2022/06/SR15_Full_Report_HR.pdf

İnceloğlu, Y.G., & Çomak, N. A. (2016). Teun A. van Dijk. In Y.G.İnceoğlu & N.A.Çomak (Ed.), Metin çözümlemeleri (ss. 19-81). İstanbul: Ayrıntı Yayınları

İslam ve İhsan. (2018, Aralık 3). İfsad ne demek? https://www.islamveihsan.com/ifsat-ne-demek.html (Erişim tarihi: 5 Aralık 2024)

Jett, J., Raymond, L., & Hennes, E. P. (2023). Process skeptical populist framing of climate change in right-leaning media. Environmental Politics, 33(5), 799–819. https://doi.org/10.1080/09644016.2023.2293433

Kanadıkırık, H. (2023). Şüphecilik, inkârcılık ve eko-faşizm: İklim değişikliğine uyum politikalarının kâbusu üzerine karşılaştırmalı bir analiz. Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(2), 86–100.

Karaduman, S. (2017). Eleştirel söylem çözümlemesinin eleştirel haber araştırmalarına katkısı ve sunduğu perspektif. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 4(2), 31–46.

Kasapçopur, Ö. (2020). Science and pseudoscience during the COVID-19 pandemic. Turkish Archives of Pediatrics, 55(4), 335–336. https://doi.org/10.14744/TurkPediatriArs.2020.35902

Keleş, D., & Onay Çöker, D. (2021). İslamcı basında İstanbul Sözleşmesi karşıtlığının izlekleri: Milli Gazete örneği. Kültür ve İletişim, 24(2), 372–405. https://doi.org/10.18691/kulturveiletisim.915364

Krange, O., Kaltenborn, B. P., & Hultman, M. (2021). "Don't confuse me with facts"—How right-wing populism affects trust in agencies advocating anthropogenic climate change as a reality. Humanities and Social Sciences Communications, 8, 255. https://doi.org/10.1057/s41599-021-00930-7

Kulin, J. (2024). Climate whataboutism and rightwing populism: How emissions blame-shifting translates nationalist attitudes into climate policy opposition. Environmental Politics. Advance online publication. https://doi.org/10.1080/09644016.2024.2431393

Kulin, J., & Johansson Sevä, I. (2024). Rightwing populist attitudes and public support for climate policies in Western Europe: Widening the scope using the European Social Survey. PLOS Climate, 3(10), 1-21. https://doi.org/10.1371/journal.pclm.0000443

Kulin, J., Johansson Sevä, I., & Dunlap, R. E. (2021). Nationalist ideology, rightwing populism, and public views about climate change in Europe. Environmental Politics, 30(7), 1111–1134. https://doi.org/10.1080/09644016.2021.1898879

Ladyman, J. (2013). Toward a demarcation of science from pseudoscience. In M. Pigliucci & M. Boudry (Eds.), Philosophy of pseudoscience: Reconsidering the demarcation problem (pp. 45–60). Chicago, IL: The University of Chicago Press.

Lewandowsky, S. (2021). Climate change disinformation and how to combat it. Annual Review of Public Health, 42, 1–21. https://doi.org/10.1146/annurev-publhealth-090419-102409

Lewandowsky, S., Cook, J., & Lloyd, E. (2018). The 'Alice in Wonderland' mechanics of the rejection of (climate) science: Simulating coherence by conspiracism. Synthese, 195(1), 175–196. https://doi.org/10.1007/s11229-016-1198-6

Lockwood, B., & Lockwood, M. (2022). How do right-wing populist parties influence climate and renewable energy policies? Evidence from OECD countries. Global Environmental Politics, 22(3), 12–37. https://doi.org/10.1162/glep_a_00659

Lockwood, M. (2018). Right-wing populism and the climate change agenda: Exploring the linkages. Environmental Politics, 27(4), 712–732. https://doi.org/10.1080/09644016.2018.1458411

Macgregor-Bowles, I., & Bowles, D. C. (2017). Trump, Brexit, right-wing anti-globalisation, and an uncertain future for public health. AIMS Public Health, 4(2), 139–148. https://doi.org/10.3934/publichealth.2017.2.139

Margolis, M. F. (2020). Who wants to make America great again? Understanding evangelical support for Donald Trump. Politics and Religion, 13(1), 89–118. https://doi.org/10.1017/S1755048319000208

Martí, G. (2019). The unexpected orthodoxy of Donald J. Trump: White Evangelical support for the 45th President of the United States. Sociology of Religion, 80(1), 1–8. https://doi.org/10.1093/socrel/sry056

McCright, A. M., Dunlap, R. E., & Marquart-Pyatt, S. T. (2016). Political ideology and views about climate change in the European Union. Environmental Politics, 25(2), 338–358. https://doi.org/10.1080/09644016.2015.1090371

Oğuz, M. C. (2024). Komplo güdümlü siyasal partilerin yükselişi ve Türkiye'den Yeniden Refah Partisi örneği. Politik Ekonomik Kuram, 8(3), 848–862. https://doi.org/10.30586/pek.1526828

Phillis, M., & McDermott, J. (2025, Şubat 27). After a month of Trump's pro-oil and gas moves, Dems target his energy emergency. AP News. https://apnews.com/article/trump-energy-fossil-fuels-climate-change-lng-oil-gas-960ceedcd9d55d2a658b5c6b270ee632

Pongiglione, F., & Martini, C. (2022). Climate change and culpable ignorance: The case of pseudoscience. Social Epistemology, 36(4), 425–435. https://doi.org/10.1080/02691728.2022.2052994

Popli, N. (2025, January 21). What happened the last time Trump withdrew from the Paris agreement. Time. https://time.com/7208955/trump-paris-climate-agreement-withdraw-impact/

Rekker, R. (2021). The nature and origins of political polarization over science. Public Understanding of Science, 30(4), 352–368. https://doi.org/10.1177/0963662521989193

Samuelsohn, D. (2016, September 26). Fact: Trump claimed climate change is a hoax created by China. The Politico. https://www.politico.com/blogs/2016-presidential-debate-fact-check/2016/09/fact-trump-claimed-climate-change-is-a-hoax-created-by-china-228711

Stott, M., & Pooler, M. (2025, January 25). Argentina's election: A climate change denier who wants to shut the central bank. Financial Times. https://www.ft.com/content/3a2b087d-0e54-414b-aa3a-0f23b15eeabe

Szabados, K. (2019). Can we win the war on science? Understanding the link between political populism and anti-science politics. Populism, 2(2), 207–236. https://doi.org/10.1163/25888072-02021028

Şah, U. (2020). Eleştirel söylem analizi: Temel yaklaşımlar. Kültür Araştırmaları Dergisi, 7, 210–231. https://doi.org/10.46250/kulturder.819362

T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2021, Mart 21). Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesine ilişkin açıklama. https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/turkiyenin-istanbul-sozlesmesinden-cekilmesine-iliskin-aciklama (Erişim tarihi: 11 Aralık 2024).

Temiz, D. (2023, Ekim 3). Fatih Erbakan'ın iklim değişikliğiyle ilgili iddiaları gerçeği yansıtıyor mu? Teyit. https://teyit.org/demec-kontrolu/fatih-erbakanin-iklim-degisikligiyle-ilgili-iddialari-gercegi-yansitiyor-mu (Erişim tarihi: 20 Kasım 2024).

Torcello, L. (2012). The trouble with pseudoskepticism.

Torcello, L. (2016). The ethics of belief, cognition, and climate change pseudoskepticism: Implications for public discourse. Topics in Cognitive Science, 8(1), 19–48. https://doi.org/10.1111/tops.12179

Torcello, L. (2020). Science denial, pseudoskepticism, and philosophical deficits undermining public understanding of science: A response to Sharon E. Mason. Social Epistemology Review and Reply Collective, 9(9), 1–9. https://wp.me/p1Bfg0-5ke

Türk Dil Kurumu. (2024a). Fıtrat. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr/?ara=fıtrat (Erişim tarihi: 5 Ocak 2024).

Türk Dil Kurumu. (2024b). Telef Etmek. Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr/?ara=telef%20etmek (Erişim tarihi: 5 Ocak 2024).

van Dijk, T. A. (1997). What is political discourse analysis? In J. Blommaert & C. Bulcaen (Eds.), Political linguistics (pp. 11–52). Amsterdam: Benjamins.

Welsch, H. (2025). Are national climate change mitigation pledges shaped by citizens' mitigation preferences? Evidence from globally representative data. Ecological Economics, 230, 108520. https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2025.108520

Wodak, R. (2019). The trajectory of far-right populism – a discourse – analytical perspective. In The far right and the environment (pp 21-37). Routledge.

Yan, P., Schroeder, R., & Stier, S. (2022). Is there a link between climate change scepticism and populism? An analysis of web tracking and survey data from Europe and the US. Information, Communication & Society, 25(10), 1400–1439. https://doi.org/10.1080/1369118X.2020.1864005

Yüksek Seçim Kurulu. (2024). 31 Mart 2024 Mahalli İdareler Genel Seçimi: Belediye Meclisi Üyeliği Seçim Sonuçları. https://www.ysk.gov.tr/

Zaleha, B. D., & Szasz, A. (2015). Why conservative Christians don't believe in climate change. Bulletin of the Atomic Scientists, 71(5), 19–30. https://doi.org/10.1177/0096340215599789